

Sadržaj

Događaji

Saopćenja za javnost

Mediji o medijima

Konkursi

Linija za pomoć novinarima

(Auto)cenzura u medijima: Ne zovi ga, nismo više dobri sa njegovom strankom

Piše: Nermina Šunj-Kušljugić

Zašto novinari sve više postaju cenzori sami sebi

Piše: Mirsada Lingo-Demirović

Priča o jednom Glasu: Kako sačuvati slobodu, ali i pravila profesije

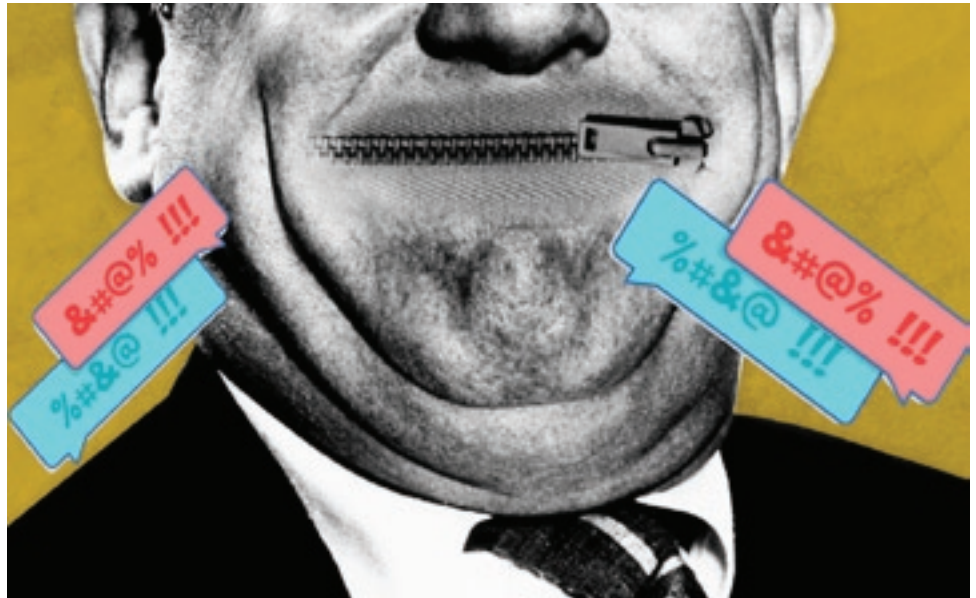
Piše: Almir Šećkanović

Javni servisi blagonakloni vlastima, privatni poštuju volju gazdi

Piše: Dragica Vukalo

Uvodnik

Cenzura ili autocenzura: šta je pogubnije za bh. novinarstvo

Baš negdje u ovo vrijeme, prije dvije godine, javni servis BHRT suočio se sa do tada neviđenom, i za menadžment izuzetno neprijatnom situacijom, nakon što je otkriveno da je intervju sa direktoricom Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu, prof. dr. Sebijom Izetbegović, sniman dva puta - tačnije, najavljeno emitovanje izvorne verzije intervjua bilo je odgođeno za desetak dana, da bi gledaocima potom bio serviran intervju u kojem su, ležerno i gotovo neupadljivo, dosnimljeni odgovori na dva-tri pitanja.

Iz BHRT-a su se prilično nemušto pravdali da su razlozi za dosnimavanje intervjua bili „tehničke prirode“. Javnost i medijska zajednica, s druge strane, bili su uvjereni da snimanje jednog te istog intervjua u dva navrata nema veze sa tehničkom, nego više sa političkom prirodom - to jest sa navodnim ultimativnim zahtjevom direktorice KCUS-a javnom servisu da dopuni vlastite odgovore i izmijeni ono što joj se nije sviđalo u prvoj verziji. A s obzirom da je riječ o supruzi jednog od najutjecajnijih političkih lidera u BiH, tom se zahtjevu jednoglasno i spremno udovoljilo.

Cenzura ima više značenja i definicija, a možda najkonkretnija definicija cenzure u novinarskom diskursu je ona da je „cenzura nastojanje da se uspostavi kontrola nad javnom cirkulacijom neprihvatljivog sadržaja koji je takvim određen na temelju prethodne kvalitativno-političke procjene koju, prema vlastitim kriterijima, provode institucionalni i neinstitucionalni društveni akteri s ciljem oblikovanja sužene javnosti“ (Panić, 2017, 29).

Vjerovatno bi se na prste jedne ruke mogli izbrojati novinari u Bosni i Hercegovini koji se tokom svog rada u medijima nisu suočili sa nekim oblikom pritiska ili cenzure. Ono što se ranije nastojalo koliko-toliko sakriti od očiju javnosti, posljednjih godina postalo je više nego očigledno: političke elite žele upravljati medijima prvenstveno kako bi oslabili njihovu kritičku funkciju i naveli konzumente da vjeruju kako su upravo njihova stranka, program, odluke, kandidati, jedini ispravan i mogući put zarad prosperiteta države i njenih građana. U političkom osvajanju medijskog prostora i cenzurisaniu rijetkih koji se usude izraziti kritički stav ne preza se ni od čega - od apsolutne kontrole kroz uređenje načina finansiranja medija i imenovanja upravljačkih struktura, posebno kada je riječ o javnim servisima, pa do ekonomskih ucjena novinara, urednika i vlasnika medija uskraćivanjem „velikih“ oglašivača ili stalnog podnošenja tužbi za klevetu...

Događaji

24.10.2019

Regionalna platforma zahtijeva hitnu istragu nadležnih institucija o prijetnjama novinaru „Zurnala“

23.10.2019

Krajnje je vrijeme da Federacija BiH reguliše kažnjavanje govora mržnje

17.10.2019

Popust za članove: Udruženje BH novinari uspostavilo saradnju sa Željeznicama RS-a

14.10.2019.

Govor mržnje u javnom prostoru: Opasnost za pojedinca, društvo i demokratiju

8.10.2019.

Mediji i policija u BiH: Balansiranje između interesa javnosti i interesa istrage

30.9.2019.

Zatražene oštrije sankcije za napadače na novinare u BiH

30.9.2019.

Izveštavanje medija o doniranju organa može spasiti mnoge živote

Saopćenja za javnost

24.10.2019

UO BH novinara zahtijeva hitnu i efikasnu istragu o prijetnjama novinarima „Zurnala“

17.10.2019.

Javni protest zbog neprimjerene komunikacije sa medijima i uskraćivanja informacija novinarima o radu VSTV-a

28.9.2019.

BH novinari zahtijevaju oštre sankcije za navijače FK Sarajevo

Mediji o medijima

29.10.2019.

Federacije novinara: Google nije iznad zakona

24.10.2019.

IPI: Najmanje 57 novinara zatvoreno u Egiptu

23.10.2019.

Institucionalna podrška ključna je za zaštitu novinara

Konkursi

BIRN - Novinar/ka.

Rok za prijavu 1.11.2019.

Radio Kameleon - novinar/ka.

Rok za prijavu 5.11.2019.

Posebno je zabrinjavajuća sve prisutnija pojava autocenzure u bh. medijima. Brojni urednici i novinari koji unaprijed znaju na koji način trebaju oblikovati određeni medijski sadržaj, šta se smije, a šta ne smije reći u prilogu ili tekstu, ko su ti koji se „ne diraju“ ni po koju cijenu, svoj profesionalni integritet najčešće žrtvuju pod pritiskom za vlastitu i egzistenciju svojih porodica, postajući silom bliski onima koje potajno preziru, ili od njih strahuju...

O slobodi govora i izražavanja, cenzuri i autocenzuri i njihovim različitim formama, onima koji kontrolišu bh. medije te načinima na koji se novinari mogu izboriti za rad bez pritiska i straha, za ovaj broj E-novinar pišu bivša dugogodišnja novinarka i urednica RTRS-a Dragica Vukalo, novinarka „Nezavisnih novina“ Mirsada Lingo-Demirović, urednik „Oslobođenja“ Almir Šećkanović te novinarka i urednica online magazina Megafon.ba Nermina Sunj-Kušljugić.

Maja Radević, urednica biltena E-novinar

(Auto)cenzura u medijima: Ne zovi ga, nismo više dobri sa njegovom strankom

Piše: Nermina Šunj-Kušljugić

Iz percepcije stepena slobode naših medija, nastale na osnovu iskustava kolega i ličnog iskustva, mogao bi još ispasti i dobar aforizam, primjera radi: cenzure u medijima skoro da i nema, uspješno se opiremo autocenzurom. Ima čak i elemente istine, jer u kontekstu u kojem vlasnici/osnivači medija, urednici i novinari, samovoljno pribjegavaju autocenzuri i „miru“ sa finansijerima ili interesnim centrima na koje su eventualno oslonjeni, zapravo i nema potrebe za cenzurom.

„Nepoželjni“ sagovornici

Autocenzura je i to što u primjeru koji ću navesti neću otkriti ime medija, već samo iskustvo s autocenzurom.

U privatnom mediju svojevremeno sam pisala serijal tekstova o slovenačkoj fabrici u BiH koju je vlasnik planirao izmjestiti iz zemlje. Direktor fabrike, domaći kadar, borio se da fabrika opstane jer bi se izmještanjem pogona ugasio jedini izvor egzistencije za lokalno stanovništvo.

Uz ostale zadatke u redakciji svakodnevno sam kontaktirala direktora fabrike. Pretpostavljala sam da je „stranački kadar“ ali nisam tome pridavala značaj, jer mi je bio važan sagovornik isključivo zbog novih informacija.

Pisanje ovakvih priča jedna je od ljepših strana novinarstva i za razliku od političkih tema, socijalna tematika donekle oslobađa od pritiska i mogućeg pokušaja kontrole, redaktorske ili političke. Ali, ne lezi vraže.

Jednog jutra se, uz kafu nakon kolegija, pronio glas među kolegama da više nismo (vlasnik medija) u dobrim odnosima s tom i tom političkom strankom. Znači, tako to ide, pomislila sam, jer sam već radila u privatnom mediju ali nije bilo eksplicitnih zahtjeva za autocenzurom o kojima sam slušala „iz usmenih predanja“ kolega. Pratila sam i dalje situaciju u fabrici, ali me je ubrzo pozvalo da mi još jednom „fino kaže“ da je direktor s kojim sam svakodnevno telefonski razgovarala iz te i te stranke i da ga više ne zovem.

Uprkos svemu i dalje sam pratila priču. Direktora nisam citirala ni spominjala njegovo ime u tekstu, i mislila sam da sam pronašla modus da „pobijedim“ nametnuta ograničenja. Međutim, jednog jutra sam jedva u novinama pronašla svoj tekst, negdje u ćošku, sa strane, zapravo je od teksta nakon redaktorske intervencije preostalo nekoliko redaka, bez fotografije i uz oskudnu opremu teksta, tek kratka, „neatraktivna“ vijest.

U mediju u privatnom vlasništvu uglavnom postoje dva načina da reagirate na ograničenja u izboru tema ili sagovornika: da ih poštuju ili da odete.

Pošto je primjer koji sam navela iz privatne novine, eventualni zaključak čitatelja da autocenzure ima samo kod „privatnika“ naprosto ne bi bio tačan.

Tri puta oslušni stav urednika

Rekla bih čak da je leglo autocenzure i pritisaka na novinare da triput razmisle prije nego napišu upravo u javnim medijima, ponajviše medijima finansiranim iz budžeta, u kojima profesionalni, ali i radno-pravni status novinara direktno zavisi od interesa vladajuće parlamentarne većine koja kontrolira budžet iz kojeg se taj medij finansira, odnosno, zavisi od politika koje kreiraju stav u „svojim narodima“ o javnom mediju koji finansiraju plaćanjem RTV takse.

Razlike u pozicijama novinara suočenih sa jasnim ili prikrivenim

„Leglo autocenzure i pritisaka na novinare da triput razmisle prije nego napišu je upravo u javnim medijima, ponajviše medijima finansiranim iz budžeta, u kojima profesionalni, ali i radno-pravni status novinara direktno zavisi od interesa vladajuće parlamentarne većine“

Linija za pomoć novinarima

Aktuelni slučajevi:

1. Kantonalna televizija TV SA:

– Politički pritisci od strane Stranke Demokratske Akcije –SDA na proces imenovanja menadžmenta ove medijske kuće kao i hajka na v.d. direktoricu Kristinu Ljevak. Upravni odbor Udruženja BHN izdalo je Saopćenje za javnost.

2. Martina Mlinarević, freelance:

- Nakon što je objavila vijest da joj je zabranjeno da predstavi svoju knjigu „Huzur“ na festivalu u Čitluku, Martina Mlinarević dobila niz prijetećih poruka koji obiluju mržnjom. Linija za pomoć novinarima uputila je Zahtjev Federalnoj upravi policije, MUP-u Zapadnohercegovačkog kantona i kantonalnom tužilaštvu ZHK da ispituju slučaj prijetnji. Inspektor FUP-a je kontaktirao kordinatoricu Linije za pomoć novinarima i zajedno rade na slučaju.

3. Ervin Mušinović, novinar klix.ba:

- Istražujući priču o tri zdravstveno ugrožene bebe od koje je jedna umrla, novinar poslao upit Zlatku Kraviću direktoru bolnice. Abdulah Nakaš, Sarajevo. Na razgovor je direktor pozvao i policijskog službenika da sastavi zapisnik. Tokom razgovora direktor bolnice je pokušao da prisili novinara da mu otkrije izvor svojih informacija. UPRAVNI ODBOR BHN izdalo je Saopćenje za javnost. Linija za pomoć novinarima uputila je Zahtjev za informacijom MUP KS. MUP Kantona Sarajevo nas je obavijestilo da su dali pouku direktoru Kraviću u vezi sa davanjem informacija od strane uposlenika ove bolnice. Utvrđeno je da nema narušavanja Javnog reda i mira kao ni obilježja krivičnog djela.

4. Adi Bebanić, reporter N1 televizije:

- Adi Bebanić, reporter N1 televizije fizički je napadnut 08.09.2019. tokom izvješatavanja sa skupa koji se odvijao u mjestu Ciglane, upriličenog prije održavanje Povorke ponosa. Linija za pomoć novinarima uputila je Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo upit o ovom incidentu. Zaprimili smo odgovor da su pripadnici Druga PU putem službenika na terenu zaprimili prijavu o napadu na Adija Bebanića. Nakon toga od N1 televizije zaprimili su krivičnu prijavu protiv NN izvršioca..

ograničenjima mogu biti u formalnoj sferi, zavisno od toga koliko su zaštićeni ugovorom o radu i da li u slučaju radno-pravnog spora sa poslodavcem, na koji se rijetki hrabri odlučuju, novinar neće biti žrtva eventualne odmazde vlasnika/osnivača nezakonitim otkazom, bez disciplinske procedure.

Sve drugo je pitanje samopoštovanja pojedinca.

Zato bi bilo netačno pronalaziti uzroke pribjegavanju autocenzuri samo u socijalnom statusu novinara jer je bitka s autocenzurom prije svega pitanje poštivanja standarda profesije. Ali zbog cjelokupnog konteksta u kojem mediji djeluju, također bi bilo nekorektno sav teret borbe s ograničenjima u pisanju sručiti na novinarska pleća. Zato što je „povijanju kičme“ novinara prethodila, i još traje, brutalna kampanja političko-interesnih centara da izvore finansiranja medija kontroliraju ili svedu na minimum i tako ih potčine sebi.

Osim straha od otkaza, straha za vlastitu i egzistenciju porodice, djece, bolesnih članova porodice, i zbog pravnog miljea u kojem se ne kažnjavaju ubice ili napadači, novinari se šutke povinuju (samo)nametnutim ograničenjima.

Pored bitke za dostojanstveno i, koliko je moguće, depolitizirano okruženje za rad, kroz usvajanje novih zakona, jačanje sindikata ili solidarizacije kolega..., otvoren je još jedan front na kojem novinarima valja trošiti energiju. Pojavila se „konkurencija“ koja brutalno gazi sve norme profesije. Internet mediji nepoznatih vlasnika, motivirani isključivo profitom. Doduše, i prije njih smo znali da su mediji i unosan biznis, a informacija vrijedna roba. Dakle, i rad proizvođača robe ima svoju vrijednost i samo je pitanje koliko je ko svjestan značaja svoje uloge.

Kad bi se oslobodili uloge žrtve

Zato bi bilo dobro da počnemo čitati i signale vlastitog iskustva, konstantnih pokušaja političkog i finansijskog porobljavanja medija. Ti nam pokušaji govore da uprkos stalnom nametanju slike o beznačajnosti uloge medija, itekako postoji razlog zašto su mediji važni i zašto ih neko želi imati ili kontrolirati.

Potom bi bilo dobro da počnemo čitati između redova koje svojeručno ispisujemo. Evo primjera: pišemo priče o poslodavcima kojima posao visi o koncu zbog odlaska neophodnih zanatlija u inostranstvo, zato što ih se tamo uvažava i bolje plaća. Mi, novinari, pravimo vijest od odluke poslodavca da, kako bi zadržao radnika i sačuvao biznis, konačno adekvatno plati njegov rad i pruži mu sva zakonska prava koja ga inače sljeduju.

Iz te vijesti, koju smo mi napravili, kaže nam se i da je, prenosili informacije ili zidali kuće, u svim zanatima princip isti: poslodavac može biti odličan menadžer, imati sklopljene ugovore za brojne poslove, ali mu to nije garancija uspjeha ako te poslove nema ko da uradi.

„Teško je danas u BiH biti novinar koji može pisati bez ograničenja, a da ne bude kažnjen - ne od redakcije, nego od društva i politike(a) koji nameću pravila u svemu, pa tako i u medijskom izvještavanju. Tako je zbog toga što nema dobrog zakonskog rješenja koje bi zaštitilo novinarsku profesiju i novinare od verbalnih i neverbalnih napada kojima su sve češće izloženi“

Zašto novinari sve više postaju cenzori sami sebi

Piše: Mirsada Lingo-Demirović

Sloboda mišljenja i izražavanja zagantovana je Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, kao i ustavima i zakonima oba entiteta. Ipak, teško je provodiva u zemlji u kojoj svi neskriveno medije žele držati “na uzici”, pod kontrolom.

Čini se da su oni koji su na vlasti i oni koji imaju moć u BiH naučeni da, samo onda kada njima to odgovara, vladati mogu jedino “čeličnom šakom”. To im posebno dobro ide u odnosu s medijima, pa su mediji u BiH izloženi raznim pritiscima.

Skupo plaćena sloboda govora

Kada novinari pišu o korupciji, jednom od gorućih problema bh. društva, onda pritisak, gotovo uvijek, dolazi iz institucija koje bi zapravo trebale štiti interese građana, boriti se i sankcionisati koruptivne radnje. Međutim, kada novinar ili medij otkriju i usude se da objave, javno ukažu na potencijalnu veliku koruptivnu aferu - kao, na primjer, da postoji ozbiljna mogućnost da mito uzima prvi čovjek pravosuđa, onda bivaju izloženi pritiscima, pa čak i od onih koji bi prvi trebali reagovati na to - pravosudnih institucija. Umjesto da pravim sredstvima, prema postojećim zakonima, a i prosto logici, istražuju počinioc koruptivnih ili drugih kriminalnih djela, u Tužilaštvu BiH se radije bave onima koji o tim djelima govore, pa novinare saslušavaju i provjeravaju.

Sve to što se dešava kolegama koji otkrivaju i pišu o korupciji ili sličnim kriminalnim radnjama ne daje ni najmanju nadu, a ni hrabrost, drugim novinarima da se uhvate ukoštac sa “pravim” pričama. Stiče se utisak kako svi žele da cenzurišu medijski prostor - vlast, sudstvo, privrednici, navijačke grupe, a i sama publika koja ne štediti na, najčešće, uvredljivim i primitivnim komentarima u “moru” društvenih mreža.

Sloboda mišljenja i govora u BiH, dakle, postoji, samo što smo se u više navrata mogli uvjeriti da ta “sloboda” ne može proći bez nekih posljedica po same medije.

Mediji u BiH se ne suočavaju isključivo sa klasičnom cenzurom, koja je, na ovaj ili onaj način, oduvijek bila prisutna na ovim prostorima. Cenzura u BiH danas poprima i nove, drugačije oblike - oblike prisile, ucjene, prijeljnj...

Najnoviji slučaj takve vrste cenzure, nasilnog primoravanja na javnu promjenu mišljenja, na javni demant vijesti, nedavno se desio kolegama redakcije portala RadioSarajevo.ba, kada su dvojica - kako su se sami identifikovali - pripadnika jedne sarajevske navijačke grupe, fizičkim prijeljnjama njemu lično i njegovoj porodici natjerali novinara da izbriše tekst zbog sadržaja koji se njima nije svidio.

Taj vandalski, prvenstveno primitivni čin, cenzuri u BiH daje nove obrise, neke nove dimenzije osmišljene u nekim mračnim umovima onih kojima istina ne odgovara, ne sviđa im se. Zastrašujuće je to što je taj nedavni čin i svojevrsan poziv svima kojima, iz ovih ili onih razloga, ne odgovara ono što mediji prenose, da na isti ili sličan način iskažu to svoje neslaganje i da kroz neki divljački, necivilizovan, a prvenstveno ilegalan put, od novinara zahtijevaju mijenjanje ili skrivanje istine koja ih “žulja”.

To je tek jedan od razloga što u medijima, među novinarima, jača autocenzura - ne toliko iz straha od vlastitih redakcija ili urednika, već iz straha za vlastiti život, ali i život i sigurnost svojih najmilijih.

Kako se u takvim okolnostima boriti, odnosno raditi u skladu sa pravilima profesije? Kako pisati o nepravilnostima u društvu kad strahuješ za život i štitiš porodicu, jer sistem je neće i ne želi zaštititi?

Pored svih tih problema, novinari se ne opiru cenzuri i autocenzuri i zbog

bremena koje je stalno prisutno, iz mjeseca u mjesec - borba za opstanak, da zarade za život. Premda bi to neki nazvali "komformizmom", činjenica je da je veliki broj kolega "prisiljen" na autocenzuru, a isto tako i trpiti cenzuru, zbog toga što su u BiH mediji mahom, a posebno javni servisi u snažnoj sprezi sa politikom, gdje objektivnost blijedi. Čini se da više cenzure ima u javnim servisima - medijima koje finansiraju građani, nego u privatnim medijima.

Novinari koji rade u javnim medijima su svakodnevno izloženi pritiscima šta smiju, a šta ne smiju objaviti, koju politiku braniti, a koju napadati. Posljedica toga je da su, osim novinara, i sami građani izloženi svojevrsnom teroru, jer su prisiljeni u informativnim emisijama koje im se nude gotovo svakodnevno slušati iste izjave, gledati ista lica, a često gledati i priloge koji su neprofesionalno urađeni i, očito, cenzurisani.

Postoje, naravno, i privatni mediji koji vrlo često pišu jednostrano, ili jednostavno preskoče neku temu ili događaj zato što to nije u interesu "gazdama" za koje rade.

Uprkos svemu, u BiH i dalje postoji jedan broj medija koji se opiru cenzuri, a rijetki su oni koji u svojim pričama imaju "sve strane". Problem današnjeg izvještavanja medija i novinara u BiH jeste i to što su zbog nekakvog ekskluziviteta, "trke" da budu prvi koji će objaviti informaciju, zaboravili osnove na kojima počiva novinarstvo, zaboravili šta je vijest i kako se ona piše i prenosi.

Kažnjava politika, ali jednako i društvo

Teško je danas u Bosni i Hercegovini biti novinar koji može pisati bez ograničenja, a da ne bude kažnjen - ne od redakcije, nego od društva i politike(a) koji nameću pravila u svemu, pa tako i u medijskom izvještavanju. Tako je zbog toga što nema dobrog zakonskog rješenja koje bi zaštitilo novinarsku profesiju i novinare od verbalnih i neverbalnih napada kojima su sve češće izloženi.

Zbog svega toga nerijetko su prinuđeni da sami sebe cenzurišu - kad pišu najbanalniju objavu ili kad se bave ozbiljnim istraživačkim radom, na slučajevima otkrivanja korupcije i drugih kriminalnih radnji.

Dodatno obeshrabrujuća je i činjenica da brojne priče kojima se razotkrivaju kriminalne radnje, posebno one u kojima se među protagonistima pojavljuju visoki stranački funkcioneri, umjesto na naslovnim stranicama, često završe u ladicama i nikad se ne objave, dok njihovi autori bivaju izloženi pritiscima i često prinuđeni povući se, čak i napustiti zemlju.

Cenzura i autocenzura u medijima u BiH danas je prisutnija nego ikada, jer je naša zemlja "mala bara puna krokodila", a u takvom ambijentu nije nimalo jednostavno raditi i stvarati, a da sam sebi ne postaneš cenzor.

Priča o jednom Glasu: Kako sačuvati slobodu, ali i pravila profesije

Piše: Almir Šećkanović

Prvog oktobra 2007. godine agencija AP je objavila vijest: Austrijska policija danas je uhapsila bosanskog državljanina poslije pokušaja da uđe u američku ambasadu u Beču sa ruksakom u kome se nalazio eksploziv. Čovjek je pokušao da pobjegne pošto je njegov ruksak pokrenuo metalne detektore na ulazu u ambasadu, rekla je portparol policije Mihaela Raz i dodala da je on uhapšen i nalazi se na ispitivanju. U ruksaku su se nalazile ručne bombe, ekseri i islamska literatura, navodi agencija AP. Niko nije povrijeđen ali je policija blokirala dio grada oko ambasade u znak predostrožnosti i zatvorila ili preusmjerila linije autobusa i tramvaja. Osumnjičeni je opisan kao bosanski državljanin star 42 godine, koji sada živi u Donjoj Austriji.

Prva i zadnja rečenica, u kojima je potencijalni bombaš opisan kao bosanskohercegovački državljanin, označila je pravi alarm u redakcijama svih domaćih medija, tako i u mom Oslobođenju. Brzi dogovor sa urednicom značio je da preuzimam priču o tom slučaju. Bilo je šest sati poslijepodne, a novina se, kako tada, tako i danas, zatvarala oko osam sati. Sat je počeo otkucavati.

Susret ispred „Oslobođenja“

I tako sam počeo redati priču - za početak detaljno čitanje agencijskih vijesti, zatim uspostavljanje kontakta sa kolegama iz Beča, a onda, na koncu, i korak dalje, potraga za ljudima koji žive u Bosni i Hercegovini, a koji bi mogli poznavati uhapšenog. Google je tih godina nudio malo informacija, pa su novinari uglavnom srodnike tražili kroz telefonske imenike. Tako je i bilo. Prvi poziv ka osobi sa istim prezimenom koja živi u Sarajevu ništa, drugi poziv još manje, treći neko nezainteresovan za razgovor nakon što sam se predstavio kao novinar, onda neka nervozna gospođa, pa jedan duboki glas. E, taj Glas je bingo. Ili ipak nije?

- Dobro večer, moje ime je Almir. Novinar sam. Provjeravam slučaj iz Austrije, znate ovaj Bosanac koji je pokušao ući sa bombama u ambasadu. Imate isto prezime, da li ste u rodu?

- Dobro večer, gdje se nalazite, odgovorio je Glas.

- U Oslobođenju.

- Dobro, sačekajte me tu, naredio je Glas i spustio slušalicu.

U međuvremenu sam morao završiti tekst. Počeli smo licitirati naslovima: „Bosanac bombaš u Beču“, „Vehabija (bilo je naznaka da je član te grupe op.a.) napao Ambasadu SAD-a“, „Terorizam u Beču“. Na kraju sam napisao - „Bosanac pokušao napad na Ambasadu SAD-a u Beču?“ Novina je otišla ka štampariji, a ja ka ulazu u Oslobođenje gdje me čekao napadačev rođak, kojeg sam ranije u tekstu nazvao Glas.

Stari Golf crvene boje. Bijela potkošulja pokriva malo mišića i mnogo više trbuha. Bio je to Glas. Korača ka meni. Prilazi, a ja željan lagane interakcije kažem da je sreća što dolazi poslije akšama jer bi me na sunčevoj svjetlosti njegova sjena u potpunosti zaklonila. Ja se smijem. On se ne smije. Ja postajem ozbiljan. On ljut. Pita me da pročitam tekst koji sam napisao o njegovom bratiću. Ja odbijam. On iza leđa izvlači pištolj i kaže da će me ubiti ukoliko sutra u novinama izađe i jedna riječ koja njegovog omiljenog bratića opisuje kao vehabiju. Dodaje i rečenicu da sam američki plaćenik. Ja miran, valjda nesvjestan situacije.

Glas ponovo ka Golfu, a moje misli ka tekstu. Presabiram se. Da li sam negdje napisao „vehabija“? Znam da nisam u naslovu. U tekstu možda, ali znam i da sam imao dilemu, profesionalnu, da li trebam popustiti pred molbama kolegama, ponekog urednika, da u tekst stavim riječ „vehabija“ jer je to „seksi za naslov“. Imao sam jasan stav, bar u ovom strahu mislim

„Ne postoji novinar koji je radio duže od godinu dana u nekoj redakciji, a da nad njim nije pokušana cenzura. Ona je uglavnom rezultat uredničkog razmišljanja po matrici: ‘Ja kao urednik znam puno više zašto tu temu ne treba raditi’. Pravo je pitanje kako se nositi sa situacijama kada smo žrtve cenzure“

da jesam. I onda pitanje - trebam li zvati policiju ili nekome reći za ovu prijetnju? Možda i ne. Novinarima stalno prijetje.

Narednog dana tekst je izašao onakav kako sam ga večer ranije opremio. Riječ „vehabija“ nije bila u naslovu ili tekstu. Nigdje nije pisalo da je čovjek terorista. Ni riječ koja bi bila protivna novinarskim standardima.

Vjerovatno se pitate zašto je ova priča bitna za temu autocenzura i cenzura. Odgovor, koji često pominjem na treninzima za mlade kolege, je jednostavan - poštivanje profesionalnih standarda jedini je razlog za autocenzuru. U pojašnjenju istaknem da novinar treba forsirati autocenzuru samo onda kada će njegova sloboda ugroziti pravila profesije i slobodu nekoga drugog. U slučaju čovjeka iz Beča, koji je pokušao ući u ambasadu sa ruksakom punim bombi, jedina valjana autocenzura je da spriječimo sami sebe kako bi igrom riječi ili neutemeljenim tvrdnjama dobili bolji naslov, jer tim naslovom kršimo pravila profesije.

U svakom drugom slučaju novinar ne treba prihvatiti autocenzuru i cenzuru kao matricu po kojoj treba raditi ovaj posao. Da li će biti podložan autocenzuri - vjerovatno hoće! Da li će biti žrtva cenzure - vjerovatno hoće!

Dnevni rad u redakcijama obično nameće teme i događaje koje su zbog politike kuće, ali i sve češće marketinških interesa, u određenom sukobu sa novinarskim slobodama. Svaki novinar to zna, no da li treba pristati na takvu matricu ponašanja? Po mom mišljenju, ne treba. Novinari i urednici treba da poštuju pravila igre i interese kompanije u kojoj rade, ali svaki trenutak kada razmišljaju o autocenzuri trebaju otvoriti kao pitanje za širi kolegij, objasniti situaciju i zatražiti jasnu uputu. Na taj način novinar može sačuvati svoju slobodu, ali i dobiti šansu da veći broj profesionalaca, uključujući i one iskusnije, preuzme temu i pomogne u osvajanju slobode. To u zaključku znači da kada god imate potrebu za autocenzurom prebacite to svoje razmišljanje na širi kolegij, pa neka vaš profesionalni problem zabrine i ostale kolege.

Zašto to nije tema za nas?

S druge strane, ne postoji novinar koji je radio duže od godinu dana u nekoj redakciji, a da nad njim nije pokušana cenzura. Ona je uglavnom rezultat uredničkog razmišljanja po matrici: „ja kao urednik znam puno više zašto tu temu ne treba raditi“. Pravo je pitanje kako se nositi sa situacijama kada smo žrtve cenzure. Moje iskustvo kaže da jasno i glasno trebamo postaviti pitanje: zašto to nije tema za nas?

Kome postavljamo pitanje? Prvo uredniku rubrike, a onda i ostalim urednicima. Kada je riječ o cenzuri, odnosno njenim pokušajima, bitno je da iznesemo svoj stav, jer na taj način naša sloboda, makar mišljenja, ostaje zaštićena, a cenzora obično dovodimo u neugodnu situaciju. Možda se nekada desi da naše pitanje dovede do osvajanja nove slobode za cijelu redakciju.

Dužan sam za kraj završiti priču o Glasu. Urednicima sam tek nakon tri dana ispričao šta se desilo te večeri na platou ispred redakcije. Kritikovali su me što sam tako olako shvatio prijetnju i što nisam tražio policijsku zaštitu. Meni bi takva reakcija bila nenormalna, jer nekako sam se uvijek vodio logikom da novinari trebaju biti hrabri, te da tek u rijetkim situacijama trebaju postati vijest.

Glas se nikada nije pojavio iako sam se cijelu sedmicu osvrtao na svaki šum lišća. Tražio sam njegov broj telefona u memoriji aparata sa kojeg sam zvao. I našao sam. No, u roku od dva

dana u Imeniku taj broj više nije bio dostupan. Zato je cijeli slučaj postao samo jedna dobra novinarska priča.

Javni servisi blagonakloni vlastima, privatni poštuju volju gazdi

Piše: Dragica Vukalo

Era opšte globalizacije dovela je bosanskohercegovačko društvo, između ostalog, u stanje u kojem je svako pozvan i dovoljno kompetentan da analizira, kvalifikuje i kritikuje sve i svašto, ali bez smjernica i programa za otklanjanje i eventualno poboljšanje kvalifikovanog stanja. Ovome su, svakako, doprinijeli i ako ne razvoj, a ono bar principi demokratije za koju postoji opšti deklarativni konsenzus. U skladu sa navedenim, česta tema u javnom diskursu je sloboda mišljenja i sloboda izražavanja. Cenzura i autocenzura postale su dio naše svakodnevice.

Pravo ili zaštita od uticaja vlasti

Sloboda govora, odnosno izražavanja, podrazumijeva pravo iskazivanja vlastitih stavova bez straha od osujećivanja, ili još gore, kažnjavanja. Ovaj vid slobode čini temelj demokratske vlasti, odnosno demokratskog društva. U ovom kontekstu je vrlo važno ukazati na fenomen koji je nedovoljno zastupljen u stručnoj i opštoj javnosti, iako je riječ o pojmu definisanom u prvoj polovini XIX vijeka. Poznati francuski politički teoretičar i historičar Aleksis de Tokvil naglasio je da se „ljudi boje da slobodno govore ne zbog straha od kazne, već zbog pritiska članova zajednice.“ Iznoseći nepopularne ideje koje vlast svjesno zapostavlja i ignoriše pojedinac se suočava sa prezirom članova zajednice, nerijetko bude izopšten iz nje, čak bude zlostavljan. Prema Tokvilu, ovaj oblik zabrane slobodnog izražavanja je teže obuzdati od zabrane vlasti. Vremenski nam je mnogo bliži Danilo Kiš, književnik sa posebnim smislom za promišljanje, koji konstatovao je da „cenzura, ma koliko sebe smatrala istorijskom nužnošću, i institucijom namijenjenoj zaštiti javnog reda i poretka, nerado priznaje svoje postojanje. Cenzura je, dakle, samo privremena mjera, koja će se ukinuti onog časa kada svi koji pišu budu punoletni i politički zreli, i kada starateljstvo države i vlasti nad građanima neće biti potrebno.“

Autocenzura, za razliku od cenzure, označava ograničenost slobode izražavanja i objavljivanja koje sami sebi nameću mediji, bilo da je riječ o uređivačkoj politici medijske kuće ili o novinarskoj interpretaciji događaja kojem svjedoči i u kojem iskazuje vlastiti stav (simpatiju ili antipatiju). Da ne govorimo o komentarima koji još samo postoje u pisanim medijima, dok su u elektronskim, skoro, zaboravljena forma. Ako se i pojave, onda su navijačkog karaktera, zbog čega bi bilo bolje da su ostali u stanju zaboravljenog novinarskog izraza. U ovakvoj situaciji institucionalna, dakle državna, cenzura je nepotrebna jer društvene skupine - u ovom slučaju mediji - preuzimaju tu funkciju.

Gdje su uzroci cenzure

Kako smo i zbog čega došli u situaciju da mediji izbjegavaju objaviti informacije koje bi mogle da razljute određene društvene krugove, vlasnika medijske kuće, oglašivače, poslovne partnere, pristalice aktuelne vlasti, vodeće političke partije?

Krenimo redom...

Vlasnička struktura medija, u najznačajnijoj mjeri, određuje koje informacije i u kom obliku će biti prezentovane publici. Opšta je ocjena da su javni servisi u BiH blagonakloni aktuelnoj vlasti na svim nivoima. Privatni mediji poštuju volju vlasnika, strogo vodeći računa o svjeton-

„Nažalost, malo je svijetlih primjera novinarskih poslenika koji su, svjesni rizika, hrabro i beskompromisno istraživali i saopštavali informacije od opšteg značaja za javnost. To je i njih i njihove porodice izlagalo satanizaciji, verbalnim i fizičkim napadima“

azoru poslovnih partnera, odnosno oglašivača. Izvrsno poznavajući navedene relacije, ovi mediji definišu svoju uređivačku politiku kojom će firmi obezbijediti pozitivno poslovanje, a zaposlenima redovne plate.

Urednici i novinari, kao i tehničko osoblje, suočeni sa svakodnevnim životnim nedaćama i borbom za preživljavanje, nemaju širok prostor za djelovanje. Zapravo, pred njima je izazov: da li se zalagati za standarde vlastite profesije i prihvatiti mogućnost skorog gubitka posla, ili poštovati uređivačku politiku medija koji im, svaki mjesec, isplaćuje kakvu-takvu platu. Po svemu sudeći, većina je sklonija ovoj drugoj opciji, iako im je materijalni status od bilo kakvog komfora udaljen „svjetlosnu godinu“.

Stigli smo do još jednog fenomena u novinarskoj zajednici. Riječ je o apsolutnom izostanku solidarnosti u vlastitoj zajednici, iako je ova tema veoma zastupljena u medijima. Naravno, u okviru ostalih društvenih skupina!

Ovakvom stanju doprinose i novinari koji, bez obzira na sposobnost i kompetencije, zauzimaju visoke pozicije u medijima, i kojima je, osim ugovorenih plata, veoma značajna karijera - ne profesionalna, nego manifestna. Nažalost, malo je svijetlih primjera novinarskih poslenika koji su, svjesni rizika, hrabro i beskompromisno istraživali i saopštavali informacije od opšteg značaja za javnost. To je i njih i njihove porodice izlagalo satanizaciji, verbalnim i fizičkim napadima. Malo je onih koji su, uprkos tome, istrajavali u svojoj misiji. Većina je, na ovaj ili onaj način, onemogućena da se nastavi baviti novinarstvom, tako da su u ostalim profesijama i na drugim geografskim prostorima tražili izlaz za opstanak i egzistenciju.

Osim ovih primjera donkihotovskog otpora, slijedeći liniju manjeg otpora, većina novinara prihvaća ovakvo stajalište i povinuje se većini, onako kako je to definisao Aleksis de Tokvil.

A šta ćemo sa građanima

Cijeneći postulate istorijskog razvoja, nova energija koju donose mladi mogla bi da zagrije zabrinuta srca. Međutim, imajući u vidu mali broj novozaposlenih medijskih radnika, kao i sve očigledniju letargičnost mladih u Bosni i Hercegovini, teško je povjerovati u poboljšanje medijske slike na ovom prostoru. Poznato je da manjina olako prihvaća pravila većine, ma kakvu energiju i znanje sa sobom nosi. Da li su nam uzdanica Kišove riječi o punoljetstvu i političkoj zrelosti svih koji pišu i javno govore, pokazaće vrijeme.

Na kraju ovog začaranog kruga treba postaviti ključno pitanje: šta je sa građanima i konzumentima čije potrebe za istinskim informacijama treba zadovoljiti?

U eri polarizovanog društva i suprotstavljenih informacija koje im nude mediji, građani su, prema vlastitom osjećaju, potpuno sluđeni. Podijeljeni na „naše“ i „njihove“, kako na nacionalnoj, tako i na stranačkoj osnovi, uz to izloženi različitim interpretacijama istih događaja u medijima, teško stiču realnu sliku onog što ih okružuje. U lancu odgovornosti, njihov učinak je najmanji, a trpe najveću štetu. Nesumnjivo!

Impressum

Udruženje/udruga BH Novinari

Kralja Tvrtka 5/5, Sarajevo, BiH

Tel: +387 33 223 818;

Fax: + 387 33 255 600

E-mail: bhnovinari@bhnovinari.ba;

Web: www.bhnovinari.ba

Redakcijski kolegij biltena

Faruk Kajtaž

Siniša Vukelić

Borislav Vukojević

Bedrana Kaletović

Amer Tikveša

Urednik

Maja Radević

Tehnički urednik

Jasmin Ibrić